

торически произведения, които не само осветляват миналото на народа, но и му помагат да осъзнае по-ясно проблемите на времето, в което живее. Все в тази връзка са и размислите за конфликтността в литературното произведение, за задължението на творците на големия социалистически епос да анализират и разкриват драматичната същност на новия човек, изграждането на неговата богата душевност. Специално внимание е отделено на проблема „техника—изкуство“. След като прави критичен преглед на някои реакционни буржоазни теории за ролята и мястото на изкуството в технизираното общество, Пенчо Данчев подлага на аргументирана критика и онова опростителско трактуване на този проблем, което у нас довежда до схематизъм и илюстраторство, до псевдохудожествено отразяване на съзидателния патос на епохата ни. „На нас — заключава мислите си по този повод авторът — ни е необходима литература — мощно съвременно човекопознание, литература на силните, сложни, пълнокровни характери, типични за днешния социалистически живот. Само в такива характери и конфликти „проблемите на живота“ стават „проблеми на литературата“.

В същност тази грижа за превръщане на литературата ни в „мощно съвременно човекопознание“ придава остротата на критичния патос на цялата книга, осъществява се като трайна естетическа и гражданска позиция.

Кирил Топалов

„В ПРЕКРАСНИЯ СВЯТ НА ПОЕЗИЯТА“ ОТ МЛАДЕН ИСАЕВ

Изд. „Българ. писател“, 1973, 195 с.

Младен Исаев привлича читателя още с насловта на книгата си. И не може да не предизвика интерес труд, създаден от творец с доказано обществено признание, който споделя своя опит. За художествената литература непрекъснато се издават изследвания и всъко от тях е създадено с намерението на автора да проникне до своеобразието на такова древно и постоянно обновяващо се изкуство, каквото е поезията. Младен Исаев е успял да постави и обясни съществени проблеми за литературната наука, въпреки че изглеждат многообразни.

Трудно може да се каже каква е в същност жанровата форма на книгата му. Тя не е толкова литературна критика, нито пък литературна история в познатия ни смисъл, колкото литературна публицистика от най-значителен вид. Сам авторът определя труда си като сборник от очерци и есета,

но в него са намерили място и слова, произнесени по различни поводи, както и статии. Но не толкова външната форма е важна, колкото духът, патосът на поместените материали. В тях се срещат особености, които отреждат място на книгата в оня раздел на литературознанието, наричан литературна публицистика (или, както Т. Павлов се изразява, литературна политика). М. Исаев се стреми да обоснове конкретните задачи на лириката (още повече, че част от материалите са написани преди деветоседемврийската победа и са откликвали на принципи за литературното развитие въпроси). Във всички материали се долавя неговото премислено и преживяно отношение към литературното ни развитие. Получило се е това, което наричат точност на литературната наука, без да са използвани математически методи. Тази точност е налице там, където М. Исаев е успял да изтъкне индивидуалното своеобразие на разглежданите и утвърждавани от него автори. На отделни места все още се долавят постановки, господствували в литературознанието ни, когато са писани статите или словата (критическият реализъм например е обяснен според старите понятия на литературната наука, обявен е за направление, *чиито представители нямат определени идеали и не виждат сили, способни да противодействуват на буржоазното общество). Но тези отделни недостатъци, които не могат да изменят общото положително впечатление, изчезват въсем под въздействието на чистия, обработен, ритмично и емоционално осъществен израз, който превръща всеки отделен материал едва ли не в художествено четиво. Това качество на книгата увлича читателя и той разбира, че обаянието, което го обхваща, се дължи на творческия подход, както и на дълбоката вътрешна убеденост на автора.

Подредбата на материала в четири раздела навежда на мисълта, че е търсен общ замисъл: в що е поетичното като естетическа категория и каква е неговата проява при отделни видни поети. Но и при този общ замисъл се открояват два кръга проблеми, особено важни за нас: първо, в що е съвременната специфика на поезията и, второ, какво са допринесли за възхода на литературата отделни автори, обикнати от М. Исаев като майстори на поетическото творчество. И в това е най-голямата значимост на неговата книга, защото в нея е изложена една убедителна от гледище на марксизма концепция за лириката.

Със споделяния собствен опит М. Исаев предлага на читателя възможност да набележи особеностите на социалистическата лирика. От една страна, на разположение са стихотворенията, а, от друга страна, разказ за душевните импулси и условията, които са дали първия подтик за написването на стихотворения с несъмнена художествена значимост. Тази концепция за социалисти-

чската лирика може да бъде изложена най-общо в следните положения: лириката е несъвместима като реалистично изкуство със съчинителство, т. е. със самоцелното версификаторство, което е проява на беден жизнен опит, заменен с известно професионално умение. Лириката, както и всяко поетическо творчество, започва с откривателство на характерни явления, процеси, личности. Фактът, че външен тласък ражда замисъла и предлага подтика, е най-убедителното потвърждение на специфичното съдържание на лириката. Без осмисляне на естетическите прояви на явленията в действителността никакво комбинирание на похвати не би създало поезия от „естетически безразличния материал“, предлаган от действителността, както твърдят формалистите от всички разновидности.

Разбира се, значението на формата не може да бъде подценявано без вреда за правилното разбиране на изкуството, но тя не е само умение да бъде създадена отлична архитектоника, изищен ритъм на стиха и на стихотворението. Извъредно точно и убедително М. Исаев ни води към правилното разбиране на явленията поезия. И днес поезията е творчество, което не е само умение да се създаде нещо изкусно, а е предимно творчество, насочено към откривателство (в това някога Лесинг вижда предимствата на поета пред художника). Открието на явление с естетическа значимост изисква да се прониква до закономерностите на социалистическото развитие, изразени като съдържание и жизненост, каквито са присъщи на прекрасното в действителността. Но поетическото изкуство изисква също така и уменията доловеното в живота да бъде предадено така, че да се открият особеностите му и читателят да си го представи като стоящо пред него. И тъй като художественото произведение е единство на съдържание и форма, т. е. естетическата идея (прекрасно, трагично и т. н.) преминава във форма (създава средства за своето обективизиране), понятието единство на съдържание и форма ни води до разбиране на лирическото произведение и като създадено от човека естетическо явление, т. е. не само като отражение на естетическото в действителността, но и като художествено, като сътворено от човека естетическо качество.

Изложеното дотук можем да потвърдим със следната съпоставка от книгата на М. Исаев. В спомена „Атмосферата, в която написах „Концлагери“, е казано следното: „По пътя за София успяхме да известим на нашите близки, че ще минем през столицата. В етапното полицейско комендантство на гара София имах вълнуваща среща. Вратата на тъмния кауш, в който бяхме заключени, изведнъж се отвори и отвън се показва силуетът на един едър стражар, който държеше за ръка едно петгодишно момиченце. Детето беше моята дъщеря. Заедно със стражаря и дъщеря ми в килията нахлуха лъчите

на мекото есенно слънце“ (с. 29). От тези детайли възниква стихотворението, което тук ще приведем цялото за улеснение на читателя, за да може да направи сравнение: Щракна ключ — и влязоха при тебе

трима:
слънцето, стражарят
и детето.

„Татко!“ — хлипа дъщерята ти любима,
„Татко!“ — И сълза в очичките ѝ свети.

Две ръчички те прегръщат и те гаят,
две малини те целуват по челото.
Има кой за тебе на света да жали,
щом преминеш ти междата на живота.

Пак изшрака ключ — излязоха си
трима:
слънцето, стражарят
и детето.

Само върху челото ти още има
мъничка сълза — като звездичка светла...

— От пръв поглед се вижда, че М. Исаев само във втората строфа се е придържал към изискванията за ритмичност, каквито налага силаботоническото стихосложение. Първата и третата строфа са подчинени на намерението да се открият влезлите: слънцето, стражарят и... детето. Затова и ролята на паузата, насочваща вниманието към отделни детайли, е пораснала. Основното обаче си остава в тази случка-среща, която изтъква душевното богатство и чистота на детето като прекрасното в една мрачна действителност.

В изложеното дотук преобладава типологически подход, предназначен да изтъкне значението на книгата на Младен Исаев за разработката на теорията на социалистическото изкуство. Но тя има не по-малко значение и с отношението на своя автор към творчеството на писателите антифашисти като Хр. Радевски, Вапшаров и други, без чието творчество не може да се създаде съвременна наука за литературното ни развитие. Може само да се съжاليا, че М. Исаев не е отделил повече място за автори като Хр. Радевски, А. Тодоров и други сътрудници на „РЛФ“, които са едни от най-енергичните дейци на фронта на социалистическото изкуство в един от неговите най-трудни и мрачни периоди. И въпреки допуснатите крайности те са създали едно крупно дело, чакащо своя обективен изследвач.

М. Исаев въвежда своите читатели в прекрасния свят на поезията, поради което неговата книга заслужава най-сериозно внимание. Тя може да бъде полезна както на начеващия поет, така също и на литературоведа, който търси закономерностите и особеностите на социалистическото изкуство. В това е несъмнената ѝ актуалност.

Никола Г. Николов